

О. Я. КРАСІВСЬКИЙ

ВИДАННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОЮ ПАРТІЄЮ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ МАРКСИСТСЬКО-ЛЕНІНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (1919—1928 рр.)

Керуючись вказівками В. І. Леніна про те, що «роль передового борця може виконати тільки партія, керована передовою теорією» [1, с. 24], і намагаючись перетворити КПЗУ в партію нового типу, комуністи Західної України великого значення надавали ідеологічній підготовці кожного члена партії, оволодіння ним революційного вчення марксизму-ленінізму через пропаганду праць К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна, легальних і нелегальних видань КПЗУ.

Велику видавничу діяльність здійснював Комітет Комунистичної партії Східної Галичини (КПСГ), створений у 1919 р. у м. Києві. Було засновано видавництво Комітету, яке випускало брошури, листівки, газети для трудящих західно-українських земель. За короткий час діяльності видавництво тільки літом 1919 р. випустило 400 тис. прим. літератури, в якій пропагувалася марксистсько-ленінська теорія, внутрішня та зовнішня політика Радянської держави [9, с. 64]. Серед цих видань чільне місце займала газета «Галицький комуніст». У червні 1919 р. було віддруковано і відправлено в Східну Галичину 20 тис. прим. Програми РКП(б), прийнятої на VIII з'їзді РКП(б), 50 тис. прим. Маніфесту, I-го конгресу Комінтерну і брошуру В. О. Карпінського «Що таке Радянська влада і як вона будується?»

Однак пропагандистської літератури не вистачало. Про те повідомляв В. І. Леніна В. П. Затонський, голова створеного влітку 1919 р. у Тернополі Галицького революційного комітету: «Необхідна привізна література навіть російська, тим більше українська, польська...» [10, с. 539].

У виданні та розповсюдженні марксистської літератури, зокрема творів В. І. Леніна українською мовою в 1919—1921 рр., важливу роль відіграв створений у Відні Закордонний комітет допомоги КПСГ, а потім Закордонне бюро допомоги КПСГ. Закордонне бюро, яке очолив П. Дятлов (Юрченко), видавало «Комунистичну бібліотеку». До середини 1922 р. тут було віддруковано 55 аркушів марксистсько-ленінської літератури у декількох серіях тиражем 10 тис. прим. [9, с. 64]. Вперше українською мовою вийшли твори В. І. Леніна «Держава і революція», «Чергові завдання Радянської влади», «Пролетарська революція і ренегат Каутський» та ін. В серії «Комунистичної бібліотеки» видруковані одна з перших біографій В. І. Леніна, написана П. Дятловим, Програма РКП(б), Маніфест II Конгресу Комунистичного Інтернаціоналу.

Вся видана у Відні література переправлялась через кордон на Західну Україну. У передмові до видання роботи В. І. Леніна «Держава і революція», де була поміщена коротка біографія В. І. Леніна, говорилося про значення ленінських ідей для трудящих України, мету видання: «Ми хочемо зробити доступним для робітників і селян і по цю сторону революційного фронту писання основоположників пролетарського комунізму Маркса і Енгельса і його сучасних представників..., щоб і тут дати можливість людям ознайомитись, що собою уявляє комунізм і соціалізм і яким шляхом його можна досягнути» [2, с. 87].

У передмові до ленінської праці «Чергові завдання Радянської влади» П. Дятлов говорить про значення Великого Жовтня не тільки для народів Росії, а й для міжнародного робітничого руху, показує керівну роль Комуністичної партії в здійсненні революції і будівництва соціалізму: «Російська комуністична партія може пишатися досягнутою перемогою, може сподіватися дальших успіхів. Роль її в пролетарській революції велика.

І пролетаріат усіх країн усіма силами намагається присвоїти методу її творчості праці в усіх областях соціалістичного життя» [15, ф. 1, оп. 27, ст. 596, арк. 79].

П. Дятлов повідомляв В. І. Леніна про переклади та розповсюдження їх серед трудящих Західної України: «Посилаємо Вам 1, 2, 3, 4, 6 7 і 10 номери «Комуністичної бібліотеки», яка видається тут у Відні, для українських робітників по цю сторону фронту, — писав у листі Дятлов. — Першим номером ми видали Вашу книгу «Держава і революція». П'ятий номер тепер є, друкується — «Чергові завдання Радянської влади», дев'ятий номер «Диктатури пролетаріату і ренегат Каутський» (Пролетарська революція і ренегат Каутський — О. К.) — ще тільки перекладається...» [13, с. 130].

У видавництві «Комуністична бібліотека» видано брошури «Паризька комуна» і «Розбийте кайдани». Їх автор — Г. Піддубний — один із керівників видавництва, колишній в'язень царської тюрми «Кресты», який утік із заслання, перебрався у Відень, став членом Закордонного бюро допомоги КПСГ, редагував газету «Наша правда».

Брошура «Паризька комуна» присвячена п'ятдесяти роковинам комуни. Автор показує її значення для революційної боротьби пролетаріату, зокрема для західноукраїнського. Говорить про соціалістичну революцію в Росії як нову форму диктатури пролетаріату: «Пролетарська революція в Росії знайшла вже й форму тій диктатурі, — пише Г. Піддубний. — Це — Радянська влада, котра... притягає цілу масу трудящих до участі в будівництві нової, пролетарської держави» [11, с. 39].

Роз'ясненню суті диктатури пролетаріату, її значення для будівництва нового життя присвячена брошура «Розбийте кайдани» [12, с. 13—14]. У ній Г. Піддубний виступає за проведення соціалістичної революції і перенесення досвіду встановлення

диктатури пролетаріату на західноукраїнські землі, підкреслюючи при цьому, що селянсько-робітничі ради, як орган диктатури пролетаріату, вживуть усіх заходів для ліквідації буржуазного і встановлення соціалістичного ладу.

У 1927 р. вийшла книжка члена КПЗУ В. Огоновського «Світ. Людина. Суспільство», де в популярній формі викладено ідеї матеріалістичного погляду на історію. Здійснення соціалістичної революції на Західній Україні, встановлення диктатури пролетаріату і повна перемога соціалістичного ладу, розглядались як кінцева мета класової боротьби пролетаріату [7, с. 204—205].

На початку 1922 р. у Берліні засновано видавництво «Космос», яким керував відомий діяч КПЗУ П. Ладан, і суспільно-політичний журнал «Нова громада», що почав виходити із 1923 р. За рік видавництво випустило та відправило на Західну Україну 60 тис. прим. творів К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна та інших брошур політичного характеру [6, спр. 371, арк. 2].

Твори, видані за кордоном, користувались широким попитом серед західноукраїнських трудящих, хоч польська поліція чинила всілякі перешкоди поширенню творів класиків марксизму-ленінізму. Знайдені твори при обшуках знищувались, а їх власників арештовували. «У конфіскованих виданнях робиться спроба викликати неприязне ставлення щодо окремих соціальних класів та принизити і захитати юридичні поняття про власність, — мотивував свої дії прокурор Львівського окружного суду, — а також робляться заклики, які прямують до цієї мети, до проведення дій, спрямованих на викликання заворушень в середині держави та громадянської війни, щоб викликати насильницьку зміну форми влади» [3, с. 110—111].

Закордонне бюро допомоги КПСГ у 1921 р. організувало у Відні випуск щотижневої газети «Наша правда». Газета стала центральним органом КПСГ. На її сторінках друкувалися твори К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна, матеріали Комінтерну, РКП(б), КП(б)У. Газета виражала головне завдання партії — повалення існуючого ладу на Західній Україні і возз'єднання з Радянською Україною: «Наша партія хоче знищити весь дотеперішній лад в Східній Галичині, повалити владу імперіалістів і всяку буржуазну владу і замість них заснувати робітничі і селянські Ради, перебудувати вільну від всяких панів і незалежну від всяких буржуїв Галицьку Радянську Соціалістичну Республіку. А перебудувавши цю Радянську республіку, повинні тоді швиденько в велику Радянську Федерацію вступити, до України і Росії прилучитися» [6, 1921, ок. 9]. Із 1923 р. газета «Наша правда» перетворилась в теоретичний журнал КПЗУ.

Одночасно з «Нашою правдою» у Відні друкувався і переправлявся на Західну Україну журнал «Наш стяг», який виходив спочатку як орган Спілки об'єднань соціалістичних громад ім. М. Драгоманова, потім як орган Галицької комуністичної молоді за кордоном і, нарешті, як орган Закордонного бюро

допомоги [4, с. 52]. Транспортування цих видань на Західну Україну було доручено члену Закордонного бюро Ф. Бею (Орловському), який через налагоджену сітку своєї агентури організував чітку доставку.

У журналі під рубриками «З науки Карла Маркса» і «З науки Леніна» друкувались твори, уривки основоположників марксизму-ленінізму, їх погляди на суспільно-політичне життя. Наприклад, у третьому номері «Нашого стягу» за 1922 р. були надруковані висловлювання В. І. Леніна про диктатуру пролетаріату як засіб насильницької боротьби, з одного боку, і зняряддя мирної, творчої діяльності — з другого, вісвітлені завдання диктатури пролетаріату. У другому номері «Нашого стягу» надрукована рецензія на роботу В. І. Леніна «Імперіалізм, як найвища стадія капіталізму». Підкреслювалося, що В. І. Ленін вперше у марксистській літературі дав глибокий аналіз імперіалізму, вказувалося на необхідність вивчення ленінської праці [15, 1921, № 2, с. 50; 60]. В журналі друкувались також статті, присвячені ленінському вченню з національного питання.

Завдяки діяльності комуністів трудящі Західної України дістали змогу знайомитися і вивчати революційну теорію, яка сприяла піднесенню ідейно-теоретичного рівня комуністів, активізувала політичне життя партії, теоретично загартувала трудящих. Однак відчувалася гостра нестача закордонних марксистських видань, до низових партійних ланок на місцях вони не завжди доходили.

ЦК КПЗУ вирішив налагодити видавничу діяльність на території Західної України. У жовтні 1924 р. було створено Агітаційно-пропагандистський відділ ЦК КПЗУ, а згодом і в усіх окружних комітетах партії. Під керівництвом КПЗУ агітатори спрямовували теоретичну діяльність партії, сприяли піднесенню партійної свідомості, поглибленню марксистського світогляду, визначали тематичну спрямованість та ідейний рівень легальних і нелегальних видань.

З листопада 1924 р. Агітпроп почав видавати українською і польською мовами «Бюлетень Апропу ЦК КПЗУ», який виходив до 1929 р., і спеціальне «Видання Апропу ЦК КПЗУ» [13, с. 154]. З грудня 1923 р. теоретичний орган ЦК КПЗУ «Наша правда» почав виходити як журнал у Львові та зайняв провідні позиції в західноукраїнській революційній пресі. Тут друкувались документи Комінтерну, КПП, КПЗУ, ВКП(б), КП(б)У; кореспонденції з місцевих парторганізацій, інформації про події революційного руху, а також численні статті з питань марксистсько-ленінської теорії, керівництва революційним рухом. На його сторінках виступали Д. Мануїльський, Е. Тельман, Ю. Ленський, С. Косіор, М. Скрипник, активні діячі КПЗУ Р. Кузьма, Й. Крілик, М. Заячківський, Г. Іваненко та ін. і аналізували політику КПЗУ, розробляли її програму і тактику, роз'яснювали західноукраїнським трудящим, що до соціального та національного визволення вони можуть пройти тільки шляхом соціалістичної революції і встановлення диктатури пролетаріату. На

сторінках журналу пропагувалися успіхи СРСР у побудові соціалізму.

З нелегальних видань КПЗУ заслуговують на увагу журнал Комуністичної Спілки Молоді Західної України «Спартак» (1922—1928 рр.), масова газета «Земля і воля» (1925—1929 рр.), різноманітні бюлетені, листівки та відозви КПП, КПЗУ, циркулярні листи та інші матеріали на допомогу працівникам у низових парторганізаціях.

Велику роль у виданні агітаційно-пропагандистської літератури зіграла технічна центральна база, яка існувала нелегально в Бучачі на Тернопільщині, та підпільна друкарня у Львові. Тільки протягом року (з 1924 по 1925 рр.) у Бучачі було віддруковано 48 тис. прим. різних відозв обсягом 98 тис. стор. [9, с. 67]. Серед них праці, присвячені вченню В. І. Леніна про диктатуру пролетаріату та соціалістичну революцію, зокрема «Начерк основ світогляду К. Маркса», «Три джерела і три складові частини марксизму», 1000 прим. відозв у зв'язку з річницею смерті В. І. Леніна, 115 прим. резолюції V конгресу Комінтерну, 125 прим. програми Комінтерну, 140 прим. інструкції про партійне будівництво, 370 прим. реферату «Марксизм і ревізіонізм» [7, с. 71, арк. 202].

У той же період КПЗУ підготувала і випустила ряд спеціальних видань, наприклад, журнал «Ленініст» і «Партійний бюлетень» № 6 (1923 р.), які інформували читачів про життя і діяльність В. І. Леніна, розкривали суть ленінського вчення: «Наука Леніна — ленінізм, — вказувалось у бюлетені, — це наука про те, що в теоретичній формі намітили автори «Капіталу», «Комуністичного маніфесту». Це геніальний вклад тактики і стратегії революційної боротьби пролетаріату за повалення капіталу і будови нового, комуністичного ладу [5, с. 113].

Широкою популярністю серед трудящих Західної України користувалися легальні видання КПЗУ: журнали «Нова культура» (1923—1924 рр.), «Культура» (1924—1927 рр.), газета «Робітнича трибуна» (1922—1924 рр.), яка видавалася українською і польською мовами, робітнича газета «Світло» (1925—1928 рр.), газети «Сель-Роб» (1927—1928 рр.), «Сила» (1930—1932 рр.), «Професійні вісті» (1927—1928 рр.).

Крім центральних легальних і нелегальних видань, ЦК КПЗУ велику увагу приділяв виданню лютючок, відозв, стінних газет, листівок і транспорантів. Як правило, вони присвячувалися важливим пролетарським святкам: 1 Травня, 7 листопада, Ленінським дням, революційній боротьбі трудящих у Польщі і за її межами, окремим подіям соціально-економічного і політичного життя буржуазно-поміщицької Польщі. Наприклад, ЦК КПЗУ протягом 1924 р. видав 1000 відозв на чотирьох сторінках у зв'язку з річницею смерті В. І. Леніна, 2030 — до 1 Травня, 2050 — у зв'язку із «паціфікацією» Волині, 2500 — до річниці Великого Жовтня і 3700 відозв-протестів проти судових вироків комуністам [2, с. 88]. У цілому за цей рік Центральним Комітетом КПЗУ було видано 11 280 прим. листівок на 32 680 с.

ЦК КПЗУ розглядав марксистсько-ленінську літературу як одну із найважливіших форм впливу Комуністичної партії, політичної освіти трудящих, піднесення їхньої класової свідомості, організації мас [15, ф. 6, оп. 21, с. 8, арк. 102].

Видання та поширення марксистсько-ленінської літератури на західноукраїнських землях сприяло теоретичному загартуванню революціонерів, становило міцну ідеологічну базу, на якій комуністи розгортали широку масово-політичну роботу серед трудящих, виховували з передових робітників і селян активних пропагандистів марксистського вчення.

1. *Ленін В. І.* Що робити? Повне збір. творів. Т. 6. 2. *Галушко Є. М.* Нариси історії ідеологічної та організаційної діяльності КПЗУ в 1918—1928 рр. Львів, 1965. 3. З історії революційного руху у Львові. 1917—1939. Документи і матеріали. Львів, 1957. 4. Заграда волі. З історії Комуністичної партії Західної України. Львів, 1970. 5. Журн. «Наш стяг». 6. Газ. «Наша правда». 7. *Огновський В.* Світ. Людина. Суспільство. Львів, 1927. 8. *Олексюк М. М.* Ленінська ідейна спадщина і прогресивна преса Західної України (20—30-ті роки ХХ ст.) Львів, 1972. 9. *Панчук М. І.* Боротьба КПЗУ за ідейне і організоване зміцнення партійних лав і посилення впливу на маси. К., 1982. 10. Під прапором Жовтня. Документи і матеріали. Вип. 1 (1917—1920 рр.) Львів, 1957. 11. *Піддубний Г.* Паризька Комуна (1871—1921). П'ятдесяті роковини. Відень; Львів, 1921. 12. *Піддубний Г.* Розбийте кайдани. Слово до галицьких селян і робітників. Відень; Львів, 1920. 13. *Ярошенко А. Д.* В. І. Ленін і революційний рух на західноукраїнських землях. Львів, 1969. 14. Івано-Франківський облдержархів. 15. Львівський облдержархів. 16. Партійний архів Інституту Історії партії при ЦК Компартії України. ф. 6, оп. 1.

Стаття надійшла до редколегії 04.04.88